

UNGÁR ISTVÁN*

ARANY EMLÉKEZET

Ungár Imre (1909–1972)

Életem meghatározó ajándéka volt, hogy kisfiúként 7-11 éves korom között két-háromhetente vasárnap délelőtt az operaház igazgatói páholyából szívhattam magamba Mozart, Beethoven, Donizetti, Rossini, Verdi, Kodály muzsikáját. Gyönyörködhettem az Ybl-palota lenyűgöző szépségű nézőterében, amely ott szinte az ölembe hullott. Nem győztem élvezni az érkező publikum nyüzsgését, a közvetlenül a páholy alatt elhelyezkedő zenekari árokból a műsoron lévő darab részleteinek gyakorlását. A mennyországban éreztem magam. Kábultan habzoltam mindent, ami körülvett. Szerettem volna belekapaszkodni, megmarkolni, mert tudtam előre, hogy mihelyst kilépünk a dalszínházból és lesétálunk a földalatti villamoshoz, ebből a bűvöletből, mint egy csodálatos álomból, minden erőfeszitésem dacára kijózanodom. *Abban a páholyban* boldog voltam. Már akkor a torkomban dobogott a szívem, amikor a szüleimmel együtt beléptünk a patinás előcsarnokba. Jobboldalon indultunk fel, balra mindannyiszor rácsodálkozhattam a méltóságteljes díszlépcsőházra, majd egy csapóajtó vezetett a földszinti zsöllyékhez és páholyokhoz. Végighaladva a folyosón jutottunk el az igazgatói páholy előszobájának ajtajáig. Egy mosolygós néni nyitotta ki az ajtót. Onnan már csak egy félrehúzható függöny választott el a varázslattól, amellyel soha nem tudtam betelni. Szinte hipnózisban pásztáztam végig a háromszintes, más és más díszítésű páholysoron, a páholyok előtt díszelgő szintenként csökkenő ágú – 3-2-1 – lámpácskákon, a III. emeleti kakasülön, a mennyezeti Lotz-freskón (A zene megdicsőülése), a pompás nagycsilláron, a nézőteret uraló középső kormányzói

páholyon és a szobrokon. Azután a szemben lévő emeleti „Sisi-páholy” a felettünk található kazettás festmények következtek. És a közvetlen közelünkben lévő színpad! A kagyló alakú sűgőlyuk, az előtte elhelyezett apró színházi szörny, a díszes színpadszegély és még annyi minden más okozott számomra bámulatot a vasfüggönytől a legfelül ékeskedő függönyrojtokig. Megrészegetett a gyönyörűen kiképzett színpad illata is. A szó szoros értelmében szerelmes voltam ebbe az egészbe. Megbabonáztak az ott megélt élmények.

Ám nem szóltam még e szentély lényegéről: a felhangzó zenékről. A Szöktetés a szerájból, A varázsfuvola, a Fidelio, A sevillai borbély, a Don Pasquale, a Falstaff, a Hány János, a Székely fonó magához láncoló erejéről, életre szóló hatásáról.

Házimuzsika az Édesapával: Ungár Imre és Ungár István

Abban a páholyban köteleztem el magam a muzsikával. A csillaghullás szerűen, lassan elsötétülő nagycsillár, majd ahogyan kialszanak a páholyok külső lámpáskái és belülről kapnak megvilágítást, s azután fokozatosan azok a fények is kihunynak, csak a zenekar kottapultjain égnek a lámpák, ez az elcsendesedés, az ünnepi várakozás semmihez nem hasonlítható, szinte beszippantható előkészítő szertartása volt. Wagner A nürnbergi mesterdalnokok c. operájában Walter versenydalára hangolódik így a felvezető, fenséges C-dúr akkord felbontás. A csodavárás felemelő feszültsége ez. Szélesre tárt kapu a művészet befogadására. Ebben a beavató légkörben jelenik meg a karmester. Jó ég, mennyire irigyeltem! Ha intésére megszólal A varázsfuvola-nyitány első Esz-dúr, majd VI. fokú c-moll akkordja, számomra megszűnt minden más. Nem volt ez másképp a Fidelio-nyitányt indító, felfelé törő unisono fanfárszerű E-dúr ütemei vagy a Székely fonó d-moll lírai,

bevezető csellósólama alatt sem. Az általam látottakról rajongó szenvedéllyel számoltam be édesapámnak, aki maga is ott ült az igazgatói páholyban, ám pár esztendősen szerzett súlyos fertőzés következtében elvesztette a szeme világát. Ez azonban nem gátolt meg engem abban, hogy elragadtatva beszéljek a pazar látványról, ő ugyanis olyan érdeklődéssel, nyitottsággal fogadta beszámolóimat, úgy véltem elbeszéléseim alapján ő is látja mindazt, amit én, – igaz, az én szememmel, – de hát sokkal jobban ismert, mint én saját magamat. Birtokolni akartam mindenáron azt, ami valójában nem birtokolható. Ostoba fejvel azt képzeltem, hogy egy jól beállított fénykép a nézőtérrel pótolja valamelyest a hiányérzetemet, amikor nem ülhetek az Operaházban. Ezt a gyerekesen buta önámításomat természetesen megosztottam édesapámmal. Tudtam, hogy nem fog kinevetni. Gyűjtöttem szorgalmasan a fényképeket, de azok nagyrészt az üresen tátongó nézőtér lehangoló látványát nyújtották. Nem találtam közöttük nekem való fotót. Tehetetlenségemben rajzolgatni kezdtem, hátha az élményeimből összeállt fantáziám segít. Meg nem tudnám számolni, hány rajz végezte kukában. Ám váratlanul egy megszállott órában mégis úgy éreztem, hogy sikerült megragadnom a meglevenedett színháztermet. Mintha megszólított volna: én vagyok az, amit kerestél. Gazdagnak képzeltem magam.

Nem váltam meg a külön bejáratú saját Operaházamtól egy percre sem. Este a pizsamám zsebébe bújtattam, az iskolai testnevelés óra idejére külön rejtékhelyen őriztem a kincsemet. Hülye voltam? Az! És kinek meséltem részletesen az alkotásomról? Az édesapámnak. Figyelmesen hallgatott és nem tartotta komolytalannak, amit én mai fejvel annak tartok. Aránylag hosszú idő telt el, amíg vasárnapi matinéra ismét eljuthattunk az Operaházba. A Don Pasqualét játszották. Nagy nap volt ez a számomra. Büszkén léptem be a házba féltett rajzommal a zsebemben. Pulzusszámomért nem feleltem volna. Az ismerős kedves hölgy nyitotta ismét a páholy bensőséges előszobájának ajtaját és már csak egy függöny választott el a nagy újra találkozástól. Elhúztam hát a függönyt és szó szerint belém csapott a mennykő. Dermedten földbe gyökerezett lábbal megsemmisített a valóság. Úgy nézett rám vissza az Operaház nézőtere, mintha gúnyt akart volna űzni a rajzomból, kicsúfolva, megszegyenítve az elmúlt hetek örömét a firkálmányomban. A közönség magától értetődő megszokottsággal foglalta el a helyét a földszinti széksorokban, a páholyokban, a harmadik emeleti karzaton, a zenészek egykedvűen ültek a kottapultok mögött, míg énbennem igazi dráma zajlott le.

A rajzot helyben ficlikre téptem. Ráésméltem, hogy amitől én itt megrészegülök, amit olyannyira imádok ilyenkor, az megörökíthetetlen. Be kell érnem ezekkel a vasárnap délelőttökkel. Fotográfákat gyűjteni, rajzokkal kísérletezni teljességgel hasztalan. Nem csupán a rajz vált feleslegessé, de elszállt minden reményem, hogy ezt magamnak valaha is elraktározhatom. Visszatarthatatlanul eleredtek a könnyeim. Bár rejtőzködtem, hiszen mérhetetlenül el voltam keseredve, de édesanyám mégis észrevette. Értetlenkedve faggatott a miértről. nem voltam képes – hogyan is lehettem volna – értelmes magyarázatot adni. Jelen volt még akkor Tóth Aladár az Operaház igazgatója – az ő révén vendégeskedhettünk a páholyban – és felesége Fischer Annie, édesapám közeli barátai. Őszinte aggodalmaskodó csodálkozásukra nekik sem választ adni. Ekkor szóltak édesapámnak, hogy valami baj van a gyerekekkel, ő odaült mellém és halkán, meleg, bársonyos hangján azt kérdezte: sokkal szebb, ugye, Pista fiú? Személyében ott volt az a bölcsesség, amely segített elfogadni a lemondást és ráébreszteni arra, hogy a csalódásom által sokat gazdagodtam. *Abban a páholyban* egyszerre felnőttem. Ráébredtem, hogy a csoda nem elsajátítható egy kép által, de belül mégis az enyém, méghozzá úgy, ahogy bennem megfogant. Im már megkönnyebbülve, felszabadultan élvezhettem Ernesto szerenádjának, Norina pajkosan játékos dalának előrevetítését Donizetti operájának nyitányában. Édesapám empátiája rendet teremtett bennem.

Fischer Annie és Ungár Imre

Az idősebb nemzedék, akik még élőben hallhatták zongorakoncertjeit tudhatják, mekkora művész volt, rajongó, hálás tanítványai, hogy milyen tanárnál tanultak a Zeneakadémia VI-os termében, de valamit egyedül csak én tudok a világon – miután testvérem nem született –, hogy milyen apa volt

Ungár Imre Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas zongoraművész, az 1932. évi varsói Chopin verseny megosztott elsődíjasa. Ő sorsom legnagyobb áldása. A Pista fiú soha nem lehet ezért elég hálás. Fél évszázada, hogy eltávozott, de az arany emlékezet nem ereszti, itt tartja. Mindig is szerettem volna legalább megközelítően felnőni emberi nagyságához, de én 77 évesen is botladozó kamasznak érzem magam, ha rá gondolok. Hatvanhárom évesen egy alattomos betegség vitte el. Nála szerethetőbb embert nem ismertem.

Lenyűgözte környezetét olthatatlan tudásvágya. Érdekelte a matematika és valamennyi természettudomány, a szépirodalom mindennapi betevője volt – hol a hangos könyvtár, hol a pontírásos könyvek, hol édesanyám felolvasásai segítették hozzá – és igen(!) a természeti szépségek meg a képzőművészet. Több nyelven beszélt, elkötelezett eszperantista volt. Mesterem, példaképem és legbenső, odaadó barátom volt. Talán ezért sem kerestem a korombeliek barátságát.

Na, és a zene! Zongoristaként igen nagy volt a repertoárja: Bach, Mozart, Beethoven, Schubert, Schumann, Chopin, Brahms alkotásokat ugyanúgy tartalmazott, mint Muszorgszkij, Liszt, Bartók és Kodály műveket.

Ajándék volt minden perc, amelyet vele tölthettem. Egy alkalommal, amikor együtt hallgattuk Beethoven III. Leonóra nyitányát. A kromatikus lépcsőkön ütemenként, majd félütemenként az őrjöngésig fokozott, egekbe száguldó, tomboló roham domináns nónakkorddal történő célba érésekor oldalba bökött, mintha azt mondaná: Na, Pista fiú! Nekem majdnem kiugrott a szívem a helyéből. Micsoda pillanat volt! Több évtizedes ének-zene tanári pályám alatt lehetőségem szerint ezt a megbökést igyekeztem átmenteni tanítványaimba. Amennyiben hatott, az édesapám érdeme.

A zongorairodalom alapos ismeretén túl otthonosan mozgott az operák, az oratóriumok, a szimfóniák, a dalok, a kórusművek és a kamarazene világában. Időszámításom előtt bő tíz évvel rendszeresen kamarázott a kiváló hegedűművész Thomán Máriával.

Nagyon is határozott véleménye volt a világról. Sohasem tapasztaltam nála indulatosságot. Soha nem emelte fel simogató orgánusú, bariton hangját. A bölcsek nem hangoskodnak. Ő az volt. Egy baráti körben, akik a Micimackó

szereplőiről nevezték el egymást, édesapám volt a Bagoly. Bölcsessége határtalan szerénységgel párosult. Szívén viselte sorstársai életét. A Vakok és Csökkentlátók Szövetségének vezetőségi tagjaként sokat tett a Somorjai Ferenc által vezetett Homérosz kórusért. Szeretett politizálni, készségesen adott hangot nézeteinek.

Kisiskolás koromban vele osztottam meg legostobább problémáimat – lásd. operaházi firkálmányom – és ő mindannyiszor komolyan vett, igazi partnerként reagált. Mint gimnáziumi tanár – kegyetlenül rövid ideig – valamennyi óravázlatomat átbeszéltük. A látó emberek közül sokan úgy gondolják, hogy a vakok náluk mélyebben élik meg a mindennapokat, így a művészetet is. Nem tudom, így van-e, de az tény, hogy édesapám üvegből csiszolt szemével, ha nem is, de szívével látott, mint bárki, akivel valaha találkoztam. A látható világtól megfosztva, sötétségre kárhóztatva ontotta magából a világosságot. Ez a világosság hunyt ki 1972. november 22-én hajnalban bekövetkezett halálával.

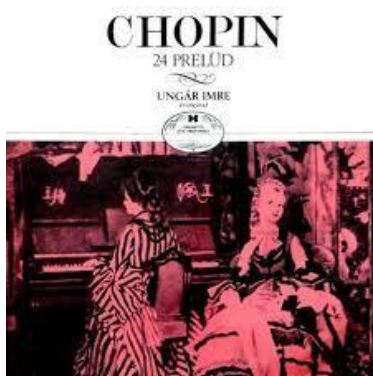
Ungár Imre zenepedagógus, zongoraművész órát tart a Zeneakadémián.

(MTI Fotó/Magyar Fotó, Budapest, 1951. február 1.)

A vészkorszakot édesanyámmal együtt Hollandiában és itthon nagyrészt bujkálással éltek túl. Budapesten Jarmer Lajos – neve megtalálható az Igazak Falán – és családja fogadta be őket. Bár édesapám alapvetően kiegyensúlyozott, jó kedélyű ember volt, az átélt borzalmak megviselték és ez valamelyest visszavetette koncertpódiumi karrierjét. Annál nagyobb elánal tanított haláláig a Zeneakadémián. Növendékei szinte családtagnak számítottak. Diplomahangversenyük műsorát először nálunk játszották el. A

zongora mellett emberségből is kaptak bőven útravalót. Nagyrészt kortársaim. Ők is őrzik az arany emlékezetet. Ameddig odafentről engem el nem szólítanak, nálam a legbiztonságosabb őrizet alatt van.

A koncertpódiumra édesanyám kísérte ki és szerintem ilyenkor jobban izgult édesapámnál. Nagy volt a tét, mert édesapám az idő múlásával egyre ritkábban vállalt szólóestet, zenekarral az utolsó években nyilvános hangversenyen már nem játszott. Zongorajátékát egy bakelit Hungaroton hanglemezzel örökítette meg, amelyen Chopin 24 prelűdjét játssza. A sírkövére – édesanyám kívánságára – a tizenötödik, (Desz-dúr „Esőcsepp”) prelűd nyitómotívuma került. Úgy vélem, ezt a prelűdöt Chopin egyenesen édesapámnak szánta, akár azt a kecses, kis a-moll mazurkát, amelyik hangversenyeinek rendszeres ráadás száma volt, s amelyet – sajnos – semmilyen felvételén nem találni. Lázár Eszter gondos összeállításában rádiófelvételeiből készült egy kétkorongos CD, amely nem került kereskedelmi forgalomba. Egy családi hangulatú televíziós portréfilmben Czigány György vendége volt és azon belül Sándor Frigyes vezényletével a Liszt Ferenc Kamarazenekarral előadták Bach f-moll zongoraversenyét. A második tétel időtlen meghittsége megrendítő szépséggel egyesítette a zenekart és a szólistát. Közös nyelven zenéltek.

Imre Ungár plays Chopin - 24 Preludes, Op. 28 (43:28)

Fr. Chopin: Huszonnégy prelűd, op. 28

Ungár Imre (zongora)

00:00 I. C-dúr (Agitato); **00:42** II. A-moll (Lento); **02:58** III. G-dúr (Vivace); **04:07** IV. E-moll (Largo); **06:16** V. D-dúr (Molto allegro); **07:08** VI. H-moll (Assai lento); **09:24** VII. A-dúr Andantino); **10:27** VIII. Fisz-moll (Molto agitato); **12:30** IX. E-dúr (Largo); **14:10** X. Cisz-moll (Molto allegro); **14:49** XI. H-dúr (Vivace); **15:45** XII. G-sz moll (Presto); **17:04** XIII. No. 13 Fisz-dúr (Lento); **20:22** XIV. Esz-moll (Allegro); **21:04** XV. Desz-dúr (Sostenuto) ("Esőcsepp-prelűd"); **26:41** XVI. B-moll (Presto con fuoco); **28:01** XVII. Asz-dúr (Allegretto); **31:20** XVIII. F-moll (Molto allegro); **32:00** XIX. Esz-dúr Vivace); **34:25** XX. C-moll (Largo); **36:49** XXI. B-dúr Cantabile); **38:49** XXII. g-moll (Molto agitato); **39:47** XXIII. F-dúr (Moderato); **40:48** XXIV. (Allegro appassionato) - (Hungaroton)

A harmincas években édesapám független művészként járta a világot édesanyámmal, de a sikerekben gazdag koncertturnékat a háború derékba törte. Azért később is voltak hangversenykörutak. Lengyelországba – ahonnan művészpályája elindult és ahol édesanyámmal összeházasodtak – mindig nagy örömmel tért vissza, de járt még Németországban, Hollandiában, a Szovjetunióban. 1945. február elején kéredzkedtem ki édesanyám hasából, ezzel is hátráltatva édesapám további nemzetközi karrierjét. Úgy hiszem, nem bánta. Boldog embernek láttam és úgy gondolom, hogy ebben nekem is volt valamennyi érdemem.

Haydn

Beethoven

Czerny

Liszt Ferenc

Thomán István

Nagy derűtséget okoztam gimnáziumi diákjaimnak, amikor elmondtam, hogy ők a zenetanulásban Haydn leszármazottjai. Egy hagyománylánc részesei vagytok: Haydn volt a mestere Beethovennek, akinél Czerny tanult. Czerny Liszt Ferencet tanította. Liszt Ferenc növendéke volt az a Thomán István, akinél édesapám végzett a Zeneakadémián – nem mellesleg jóval korábban Bartók is – jómagam pedig szinte mindent édesapámtól tanultam. Igyekszem, hogy a zenében egy életre szóló örömforrást találjatok. Ha sikerül, köszönet érte édesapámon keresztül Joseph Haydn-nek! Ha nem, az az én hibám.

Az 1972–73. tanév felsőbb utasításra a gimnáziumi ének-zene órák ellehetetlenítésének szégyenletes kísérletével indult. 5 év telt el mindössze Kodály halála óta (!) Édesapámat meghívták a Magyar Rádió akkoriban népszerű műsorába – Miért igen, miért nem? –, szűk másfél hónappal a halála előtt. Amikor ez a téma szóba jött, a riporter így szólt: De hiszen a középiskolák 80 százalékában (szakközépiskolák) eddig sem volt ének-zene óra! Mire édesapám: Nagyszerű! Eddig a középiskolás korosztály 80 százaléka nem tudta, hogy ki volt Bach, Beethoven, Schubert vagy Bartók, ne tudja a másik 20 sem, így jobban megérti egymást a munkásosztály és az értelmiség. E gyalázatos kísérlet feloldását már nem érthette meg. Kodály szellemisége ezt a zenekultúra ellenes, lelki süketiségre valló tervet egy év múlva keresztül húzta.

Akik diplomájuk után megérnek 50 évet, aranydiplomát kapnak. Miért ne kaphatna díszes aranydiplomát az öt évtizede élő emlékezet édesapámról? Ezt az írást annak szánom. Ötven éve nincs közöttünk, de pont ennek a tagadása ez az arany emlékezet. Felnőtt, idős, majd öreg koromban is akárhányszor rápillantottam az Operaházban a zenekari árok felett az igazgatói páholyra, elszorult a szívem, párás lett a szemem, miközben úgy éreztem, hogy megtisztulok. Fülemben azóta is édesapám zavarba ejtően megértő kérdése: Sokkal szebb, ugye Pista fiú?

Ilyenkor a fényűző páholysor rám mosolyog, ahogyan Te is szoktál és oltalmazó hangodat hallva lesz minden – nem csak az operaházi nézőtér – sokkal, sokkal szebb, Édesapám.

*Ungár István ének-zenetanár, karnagy (A budapesti Kölcsey Ferenc és Fazekas Mihály Gimnázium), szaktanácsadó, a Parlando állandó munkatársa. A fotók a szerző családi archívumából valók. (A szerk. megj.)